

Nr 26.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m.

I en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 108, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning,

dels ock medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1954 till och med den 30 juni 1955 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Berörda lagförslag är av följande lydelse:

F ö r s l a g

till

L a g

med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Häriigenom förordnas, att under tiden från och med den 1 juli 1954 till och med den 30 juni 1955 skola, i stället för vad i 9 § och 11 § första stycket lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank finnes stadgat, följande särskilda bestämmelser lända till efterrättelse.

1 §.

Riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp av högst femtusenfemhundra miljoner kronor.

2 §.

Därest så med hänsyn till utomordentliga omständigheter prövas nödigt må Konungen, under tid då riksdagen ej håller session, på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter samråd med fullmäktige i riksgäldskontoret medgiva riksbanken att utgiva sedlar till ett belopp av ytterligare högst sjuhundra miljoner kronor. Dyligt av Konungen lämnat medgivande skall, därest detsamma icke godkännes av riksdagen inom tjugu dagar från början av nästföljande session, efter utgången av nämnda tid upphöra att gälla.

3 §.

Som riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmynt och omyntat guld.

Lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning.

I skrivelse den 27 januari 1954 har *utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt* hemställt, att maximigränsen för sedelomloppet för tiden från och med den 1 juli 1954 till och med den 30 juni 1955 måtte bestämmas till 5,5 miljarder kronor. Häröver har, efter remiss, yttranden avgivits av *fullmäktige i riksbanken* samt *fullmäktige i riksgäldskontoret*.

I sin skrivelse har *utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt* framhållit att utredningen ännu ej vore i tillfälle att framlägga förslag till definitiv lagstiftning i ämnet. Frågan om sedelutgivningsrätten och vad därmed ägde samband hade nämligen visat sig kräva omfattande utredningar och överväganden. Utredningsmännen avsåge emellertid att senare under nu löpande år inkomma med slutliga förslag.

Utredningsmännen har erinrat om vad som anfördes i utredningsmännens skrivelse till statsrådet och chefen för finansdepartementet den 20 februari 1952 med förslag till nu gällande provisoriska lagstiftning. I sagda skrivelse uttalades bland annat följande.

En spärr för sedelutgivningen, liksom varje annan laglig begränsning av riksbankens befogenheter, får en rimlig mening endast om den uppfattas som ett bindande direktiv för bankens verksamhet under det kommande året. Detta innebär, att de övriga direktiv, som riksdagen kan meddela för riksbankens verksamhet, måste stå i överensstämmelse med lagstiftningen om sedelutgivningsrätten. I annat fall blir sedelspärren en formalitet, som inte ens i psykologiskt avseende fyller någon uppgift. Allmänhetens förtroende för penningvärdet torde inte bli större, om man har spärrregler, som vid varje förekommande behov ändras, än om dylika regler helt saknas.

Riksbanken bör därför ej räkna med möjligheten att det en gång fastställda maximibeloppet för sedelmängden kommer att höjas, så snart sedelomloppet under budgetåret skulle visa en tendens att överskrida maximigränsen. Riksbanken bör i stället, i enlighet med beslutet om sedelutgivningsrätten och övriga direktiv, i god tid inrikta sin politik så, att frågan om en höjning av gränsen för sedelomloppet ej blir aktuell under året genom sådana anspråk på sedelutgivningen, som ha sin grund i en försämring av penningvärdet.

En sedelspärr får däremot icke utgöra en anledning för riksbanken att underlåta att tillgodose de faktiska anspråk på sedlar, som göra sig gällande vid varje tidpunkt. Det är i regel ej heller något skäl att motverka en sådan förändring av betalnings- och kassahållningsvanorna, som utan att vara av inflationistisk natur medför en ökning av det totala sedelbehovet.

Utredningsmännen har vidare erinrat om att de i sagda skrivelse intagit vissa sifferuppgifter rörande sedelomloppet och sedelutgivningsrätten under åren 1931—1951. Utredningsmännen har i nu förevarande samman-

hang inskränkt sig till att i sin skrivelse intaga i stort sett motsvarande uppgifter för åren 1948—1953 (uppgifterna, som sammanställts i en i skrivelsen intagen tabell, har såsom bilaga fogats vid propositionen).

Utredningsmännen har uttalat att beloppet utelöpande sedlar, såsom av tabellen framginge, visade en betydligt lägre procentuell stegring under år 1953 än under åren 1951 och 1952. Från årets början och fram till mitten av mars låg beloppet utelöpande sedlar ännu cirka 12 % över motsvarande belopp 1952, men därefter sjönk ökningsprocenten i förhållande till föregående år successivt fram till utgången av juli. Under årets sista fem månader varierade den procentuella ökningen enligt riksbankens rapporter mellan 4,5 och 5,7 %. Den obegagnade sedelutgivningsrätten uppgick den 23 december 1953 till 181 miljoner kronor, motsvarande cirka 3,7 % av beloppet utelöpande sedlar vid nämnda tidpunkt.

Den marginal för ökning av sedelomloppet, som föreläge inom ramen för det nu gällande maximibeloppet för sedelutgivningsrätten, finge enligt utredningsmännens uppfattning bedömas såsom otillräcklig. Erfarenheten från år 1953 gäve nämligen vid handen, att sedelomloppet växte något starkare än den totala produktionen inom landet även vid i stort sett oförändrade priser. Under sagda år steg nämligen inkomsterna för enskilda personer med genomsnittligt drygt 3 % enligt riksräkenskapsverkets beräkningar, medan som tidigare nämnts sedelomloppet mot årets slut låg omkring 5,5 % högre än vid motsvarande tid år 1952. Enligt nationalbudgetdelegationens beräkningar skulle man under år 1954 ha att räkna med en något större ökning av den totala produktionen inom landet än under år 1953. Eftersom hittills ingångna kollektivavtal gäve anledning förutsätta i stort sett oförändrad lönenivå och några större förskjutningar i prisnivån icke heller syntes vara att förutse, hade man mot bakgrund av erfarenheterna från 1953 anledning utgå från att sedelomloppet under innevarande år i allmänhet komme att ligga 5 å 6 % högre än under år 1953. Ett maximum för sedelomloppet av 5,2 miljarder kronor, vilket lämnade rum för en ökning av detsamma med 5,7 % utöver det högsta beloppet utelöpande sedlar under år 1953, borde därför med nu angivna utgångspunkter vara tillräckligt.

Utredningsmännen ansåge, att till sistnämnda belopp 5,2 miljarder kronor borde läggas en viss reserv för att möta eventuella öknningar i sedelbehovet, som sammanhängde med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor eller med sådan ökning av produktionen och omsättningen, som ej kunde hänföras till en försämring av penningvärdet. Hur stor denna reserv borde vara, vore en bedömningsfråga. Enligt utredningsmännens mening borde ett belopp om 300 miljoner kronor ge möjlighet för riksbanken att tillgodose de behov, som avsåges med denna reserv.

Fullmäktige i riksbanken har i sitt utlåtande över utredningens skrivelse uttalat, att fullmäktige icke ansåge sig nu böra upptaga någon principiell diskussion rörande sedelutgivningsrätten utan finge detta ske vid ställningstagandet till det slutliga förslaget i ärendet, som utredningsmän-

nen hade för avsikt att inkomma med senare i år. I avvaktan på nämnda förslag hade fullmäktige intet att erinra mot det i skrivelsen framlagda förslaget.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som med tillfredsställelse erfarit att kommittén avsåge att under innevarande år avgiva slutligt förslag beträffande riksbankens sedelutgivningsrätt, har uttalat, att fullmäktige på av kommittén anförda skäl icke funnit anledning till erinran mot kommitténs ifrågavarande förslag. Mot fullmäktiges beslut har reservation anförts av herr *Birke*.

Departementschefen. Enligt lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning gäller — i stället för vad i 1934 års riksbankslag är i motsvarande hänseende stadgat — särskilda föreskrifter i fråga om riksbankens rätt att utgiva sedlar. Dessa innebär att riksbanken må utgiva sedlar till ett belopp som numera, sedan bestämmelserna ändrats under hösten 1953, uppgår till 5 100 miljoner kronor. 1952 års lag, som efter förlängning genom lagen den 5 juni 1953, nr 309, gäller till utgången av juni 1954, tillkom som ett provisorium i avvaktan på att en mera definitiv reglering av sedelutgivningsrätten på längre sikt kommer till stånd som ett resultat av den pågående utredningen i ämnet.

Enligt vad utredningsmännen numera meddelat har de för avsikt att senare under nu löpande år inkomma med slutliga förslag. Dessa förslag kan emellertid icke förväntas föreligga i sådan tid, att förslag till definitiv lagstiftning kan föreläggas innevarande års riksdag. Med hänsyn härtill torde den provisoriska lagstiftningen i ämnet böra förlängas, lämpligen under den tid utredningsmännen förordat, eller den 1 juli 1954—den 30 juni 1955.

Av vad utredningsmännen anförts får anses framgå att behov av en viss utvidgning av sedelutgivningsrätten föreligger. Mot förslaget att höja beloppet med 400 miljoner kronor har jag i likhet med fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret icke någon erinran.

Bestämmelserna rörande riksbankens sedelutgivning under tiden den 1 juli 1954—den 30 juni 1955 torde böra upptagas i en ny lag, vilken — med den jämkning som föranledes av det nyss sagda — bör utformas i överensstämmelse med 1952 års lag i ämnet.

Fråga om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa sedlar med guld.

Genom kungörelsen den 5 juni 1953, nr 310, har riksbanken för tiden till och med den 30 juni 1954 medgivits befrielse från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I skrivelse den 14 januari 1954 har *fullmäktige i riksbanken* hemställt om fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld. Fullmäktige har erinrat om att frågan om riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt vore föremål för utredning genom särskilda utredningsmän. Då giltighetstiden för den provisoriska lagen om riksbankens sedelutgivningsrätt utlöpste den 30 juni 1954, förutsatte fullmäktige att utredningsmännen komme att föreslå regler för sedelutgivningsrätten för tiden därefter. Oberoende av om förslaget komme att avse en ytterligare förlängning av provisoriet eller en definitiv reglering, borde, så länge stadgandet i § 72 regeringsformen om guldinlösningsskyldigheten kvarstode i nuvarande lydelse, fortsatt befrielse från densamma medgivas, förslagsvis för ytterligare ett år.

Departementschefen. I enlighet med bankofullmäktiges förslag hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 juli 1954 till och med den 30 juni 1955 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill ger anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Utskottet. I Kungl. Maj:ts förevarande proposition föreslås en förlängning av den provisoriska lagstiftningen rörande riksbankens sedelutgivning för tiden 1 juli 1954—30 juni 1955. Enligt lagförslaget må riksbanken utgiva sedlar till ett belopp av högst 5,5 miljarder kronor. Det nuvarande maximibeloppet utgör 5,1 miljarder kronor. Utskottet har uppmärksammat, att enligt de beräkningar som framlagts av utredningen om regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt ett maximum för sedelomloppet av 5,2 miljarder kronor skulle lämna rum för en ökning av omloppet med 5,7 procent utöver det högsta beloppet utelöpande sedlar under år 1953 och därmed vara tillräckligt mot bakgrunden av erfarenheterna från sistnämnda år. Det belopp på 300 miljoner kronor med vilket maximigränsen enligt förslaget ytterligare höjts är enligt utredningen avsett att utgöra en reserv för att möta eventuella öknings- i sedelbehovet sammanhängande med ändrade betalnings- och kassahållningsvanor eller med sådan ökning av produktionen och omsättningen som ej kan hänföras till en försämring av penningvärdet. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse, att utredningsmännen rörande regleringen av riksbankens sedelutgivningsrätt på längre sikt har för avsikt att i år inkomma med slutligt förslag i ämnet, och har därför intet att erinra mot att den provisoriska lagstiftningen förlänges ytterligare ett år samt att i samband därmed sedelutgivningsrätten bestämmes till högst 5,5 miljarder kronor.

Utskottet tillstyrker vidare bifall till Kungl. Maj:ts förslag om fortsatt befrielse för riksbanken för tiden från och med den 1 juli 1954 till och med den 30 juni 1955 från skyldigheten att inlösa sedlar med guld.

Åberopande det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 4 maj 1954.

På bankoutskottets vägnar:

FRANS SEVERIN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ewerlöf, Sundvik, De Geer, Mogård, Boo och Eliasson;

från andra kammaren: herrar Severin i Stockholm, Schmidt, Nilsson i Landskrona, Sköldin, Gustafson i Göteborg, Johansson i Kalmar, Jönsson i Rosshol och Magnusson.